

קדם. אמנם כל השינויים לא היו עמוקים, גם אלו שלטובה וגם אלו שלרעה. יאשיהו תיקן הכל מבחינה רשמית, חיצונית. בפנים היה המצב לא משופר, כשם שרואים זאת מנבואת ירמיה, שהיה הנביא העיקרי באותה תקופה.

תלמיד: למה אמרה חולדה שתשובת ישראל לא תועיל, הלא תמיד אפשר לחזור בתשובה?
מחנך: כבר הסברתי כי המצב היה הרוס עוד מימי גלות עשרת השבטים. הוא הוטב הרבה במשך הזמן, אבל לא היתה כל אפשרות של תשובה שלימה. היה הכרחי להרוס את הכל ולבנות מחדש.

אמנם אמת היא שלכל תשובה שלימה יש קצת תועלת. זה מציל קצת. כך היה עם תשובה זו. היא גם השפיעה מאד על העתיד. יאשיהו הצעיר הפך להיות מורה גדול לדורות, כיצד מחזירים אנשים לתורה.

פרק כג

הנושא: אסיפת התשובה של יאשיהו.

מחנך: עד עתה למדנו בספר מלכים על כמה נסיונות להחזיר את העם בתשובה. סכמו כמה נסיונות כאלה היו?

תלמיד אחד: אליהו הנביא ניסה להחזיר בתשובה על ידי בצורת ורעב.

תלמיד שני: יהושפט ניסה להחזיר בתשובה על ידי ידידות וקשרי חיתון.

תלמיד שלישי: אלישע ניסה להחזיר בתשובה על ידי ניסים ונפלאות.

תלמיד רביעי: יהוא עקר את עבודת הבעל בכח הזרוע ושפיכות דמים.

מחנך: לכל האמצעים האלה היתה השפעה קטנה או גדולה. אבל באף אחד מהם לא השתמשו לפני כן, ואף לא אחרי כן. יאשיהו משתמש באמצעים שגם אנו משתמשים בהם. ראו מה הוא עושה?

תלמיד: הוא אוסף את כל האנשים לבית המקדש וכורת אתם ברית שיעבדו את ה'.

מחנך: נכון. גם ברית היתה שם, אבל לא היתה העיקר. העיקר היה לימוד התורה ברבים. המלך עצמו קרא, היינו למד לפני העם את התורה, והשביע אותם לקיים את הכתוב בה.

תלמיד: זה כמו שאנו קוראים בתורה בשבתות ובימי שני וחמישי, אבל זה לא לימוד.

מחנך: גם הקריאה בתורה היא לשם לימוד. כל אדם נבון מכין את עצמו לקריאה בתורה וחוזר על פרשת השבוע בצורות שונות. כאשר יאשיהו השביע את העם לקיים את דברי

הברית הזאת הכתובים על הספר, ממילא זו היתה התחייבות לקרוא את הספר, כדי לדעת מה כתוב בו.

ראו מה עשה יאשיהו לאחר מכן?

תלמיד: הוא עבר בארץ ועשה מה שאנו קוראים בימינו "סריקה", היינו שבודקים כל מקום ומקום שמא יש שם דבר לא טוב. ככה עשה יאשיהו. הוא חיפש ובדק בכל הארץ וביער ממנה את העבודה הזרה.

מחנך: האם הוא דן או העניש את עובדי העבודה הזרה?

תלמיד: לא. הוא שרף עצמות אדם, אבל של אנשים מתים (פסוק טז).

מחנך: יתכן שהיה נוח מדי, כי לירמיה היו תוכחות קשות לדור זה. יתכן שיאשיהו האמין יותר מדי בפעולה הנוחה, הבאה מרצון האדם עצמו. זה גם נכון.

תלמיד: אני אינני מבין מה שכתוב כאן שבני ישראל לא עשו פסח במשך כל השנים. איך זה יכול להיות?

מחנך: את קרבן הפסח אי אפשר להקריב בבמה. אפשר היה להקריבו רק בשילה, בנוב, ובגבעון. מאחר שאלו לא היו בתי מקדש קבועים, לא התאסף שם העם בהמוניו. מה שנוגע לבית המקדש בירושלים, הלא למדתם כי רק מספר שנים מועט היה בית המקדש מוכר על ידי כל ישראל. לאחר מכן חשבוהו רק כבמה, ולא רבים באו לשם. המלכים גם לא ציוו על כך, אפשר שזה בכלל לא מחובתם לחייב לעשות כן. ביותר נראה כי פחדו ללחוץ על העם שלא יגידו שלכבוד ממלכתם הם עושים כן, והעם יפנה למלכות ישראל.

תלמיד: אנחנו אומרים תמיד שישראל עם קדושים הוא. איך זה קרה שלא קיימו מצוה גדולה כל כך כמו עלייה לרגל?

מחנך: יש לדעת כי המצווה לעלות לרגל היא קשה מאד. גם בימינו לא קל לבוא לירושלים בחגים. אין די כלי רכב כאשר רבים מצטופפים לבוא, יש קשיים באיכסון ועוד ועוד. כל איש חוזר עייף לביתו. אז, כמובן, היה הרבה יותר קשה טלטול הדרך מאשר היום. היו מקומות שמהם נמשכה הדרך לירושלים כשבוע ושבועיים, וכן בחזרה. על פי דין חולה וזקן פטורים מעלייה לרגל. אנשים רבים ראו את עצמם בין הפטורים לעלות לירושלים, הנמצאת במרום הרים ואף הליכה של שעה אחת בתוך העיר מעייפת. אנשים חגגו את החג בבתיהם. יאשיהו פקד שלפחות פעם אחת יבואו כולם⁴.

4. ראה בדעת סופרים פרק כג ושם הערה 59 אריכות בנידון אם היתה חובת עליה לרגל בזמן ההוא.

מאז גברה כנראה העלייה לרגל, עד שירמיה היה צריך להזהיר בשם ה' שלא יפריזו בערכה (ירמיה פרק ז).

נושא שני. פסוקים כט-לז.

הנושא: מות קדושים של יאשיהו.

מחנך: המאמץ הגדול של יאשיהו לטהר ולקדש את הארץ גדול היה מאד. כמה שנים נמשך מאמץ זה?

תלמיד: בפסוק ג נאמר שבשמונה עשרה שנה למלכותו ביקש לתקן את הבית. דבר זה נמשך בודאי זמן מה. אחר כך מצאו את ספר התורה והביאוהו לפני המלך, אז החל הדבר. הוא מלך שלושים ואחת שנה. אם כן נמשכה פעולתו של יאשיהו יותר מעשר שנים.

מחנך: על יאשיהו נאמר כי מת לפני זמנו, כדי שלא יראה ברעה שעמדה לבוא על הארץ, במובן המדיני – מצד שכני ישראל, ובמובן הרוחני – מצד שרי העם, כי התארגנה התנגדות נגד פעליו ועלול היה לפרוץ מרד נגדו מצד האנשים שחשבו שהוא מפריז ביחסו החמור נגד דרכי החיים של האומות. למען מנוע ממנו את הצער הגדול שהיה כרוך בזה – הוא מת לפני הזמן, מות קדושים, בזמן שיצא להפריע לפרעה מלך מצרים לעבור בארץ.

ראוי היה שיאשיהו יתייעץ עם ירמיה, שהיה מורה לו לא להפריע לפרעה. הוא לא עשה כן, כנראה בלחץ שריו שהיו עתה קנאים מאד שלא ישתלטו גויים על יהודה כשם שהשתלטו האשורים על עשרת השבטים. וכן כנראה לא הסכימו שיהיה לו חלק בסכסוך שבין אשור לבין מצרים, ירמיה עצמו לא נשלח אליו, כי רצה ה' שימות יאשיהו ולא יראה ברעה.

תלמיד: זה הסבר קשה מאד על מות צדיק כזה.

מחנך: כנראה שגם בני דורו התקשו מאד להבין את הדבר, ובראשם בניו יהואחז ויהויקים שמלכו אחריו. בצערם הגדול על מות אביהם הצדיק, החלו מתיאשים מדרך הצידיקות. בתקופות כאלו מקור היאוש הוא לא רק בדעות כוזבות, אלא גם במצב הנפשי של האדם. הנפש המזועזעת נוטה להנהגה פרועה. קשה מאד לחיות בתקופות כאלו.

אולם כל הרוצה להכיר את יסודות היהדות בשלימותם חייב להכיר כלל זה, כי יש ואדם מת לפני זמנו כדי שלא יראה ברעה שתבוא על העולם. אחד מאלה היה יאשיהו.

על מותו קוננו הרבה מאד. בספר איכה יש פרק שלם מיוחד למותו. קינה זו מתחילה במילים "איכה יועם זהב". יש להתעמק הרבה בפרק זה כדי להבין את התופעה. לא נוכל לעשות זאת בשיעור זה.

מות המלך הצדיק גרם, כאמור, לזעזוע עצום, שרישומו ניכר על כל המאורעות בימים הבאים, מבחינה רוחנית ומדינית כאחת. פרעה השתלט על הארץ והטיל עליה קנס קשה. התגברות עובדי האלילים עוררה שוב בעם את הדעות הכוזבות שהאלילים הם שנותנים את הכוח לעובדיהם. שוב נתרבו עובדי עבודה זרה. מאידך, נעשו השרים שיעצו ליאשיהו להתנגד לפרעה עוד יותר קנאים לעצמאות ישראל, והחליטו להילחם עם כל זר שינסה להשתלט עליהם, להטיל עליהם מיסים וכדומה. אולם משמים דוקא נגזרו גזרות קשות על העם, כפי שנלמד להלן.

פרק כד נושא ראשון. פסוקים א-ח.

הנושא: ירמיה מקצר כאן במאורעות ימי יהויקים.

מחנך: בספר ירמיה נכתב הרבה על מה שאירע בימי יהויקים ועל המאבק הקשה בינו לבין ירמיה. ירמיה הביא לפניו חלק ממגילת "איכה", שבה קונן על החורבן המתקרר לבוא אם לא יתוקנו המעשים כראוי, יהויקים שרף את הקינה.

כאן מקצר ירמיה, וכותב רק על החוצפה של שכני ישראל שגדלה, בראותם את ירידת ישראל. שכני ישראל הרעים קיוו כי עתה יבוא סוף העם הזה, שטען כי הוא העם הנבחר ועליו להשפיע על העולם כולו.

תלמיד: כתוב כאן על גדודים שבאו על הארץ. האם היתה זאת מלחמה סדירה?

מחנך: כפי הנראה לא. העמים הנזכרים לא היו חזקים אז לבוא למלחמה גלויה. הם באו אך לשדוד. כפי שנראה מספר ירמיה, התגברה אז בעם ההכרה, כי עליהם להתחזק ולהתנגד לכל מתקיף, כי אם לא, תגדל חוצפתם עוד יותר והעם יהיה לבז.

זו כנראה גם הסיבה שהתנגדו כל כך לירמיה, שאמר להיכנע לבבלים אשר באותה שעה עדיין לא היו כל כך חזקים. ה' הודיע לירמיה כי ההתנגדות לא תצליח. אבל העם לא האמין.

נושא שני. פסוקים ט-טז.

הנושא: הכנה רוחנית למקלט של אלף וחמש מאות שנה בבבל.

מחנך: עצובים הם הפסוקים ח-טז. המלך יהויכין הצעיר מבקש להשלים עם מלך בבל, אבל הוא אינו מתרצה בכניעה שלו ומוליך אותו לגולה יחד עם אלפים רבים מישראל. זו הגלות הראשונה של אנשי יהודה.